

kova nerozsáhlého díla a soustředily také znovu pozornost k jeho knížce první, která se stala vzápětí hodnotou klasickou. *vm*

Hradní věž - Vilém Závada 1940

Čtvrtá Zavadova sbírka pochází z let 1937—39. I když jsou tu i jednotlivé přímé ohlasy soudobých historických zvratů, reaguje na ně Závada především stálým posilováním humanitního zaměření své poezie. Projevuje se to už v přírodní lyrice (1. oddíl), kde krajinné scenérie básník předvádí především v jejich působení na lidské nitro. V básních na čtyři roční období (*Zimní, Jarní* atd.) je země dramaticky rozepjata mezi peklem a rájem. Vyhnanství z ráje je podnětem k sounáležitosti mezi lidmi i mezi lidmi a krajem (báseň *Uhelný kraj*, kde ve snovém předpodstatnění se rájem jeví druhohorní pralesy a ostravské uhlí tedy jeho pozůstatkem).

Pravděpodobně nejzávažnější umělecký přínos Hradní věže představují verše 2. oddílu. Jsou tu objektivně pojaté obrazy lidských postav ve vyhraněné citové situaci, která v lyrickém subjektu vyvolává to nejvřejší pochopení, spolucítění, obavy a něhu (*Sedmnáctiletí, Pasačka* aj.). Zdrojem hoře, štěstí a touhy je tu erotická láska prožívaná s otevřeností a intenzitou, s onou zhavostí duše, v níž Závada vidí východisko z blazeovanosti, která je mu prokletím moderního člověka. Oddíl vrcholí v monumentálních a zároveň něžných obrazech ženy matky, jejíž síla i tragika je v sepectí s bezprostřední, věčnou intimitou soukromého života, zatímco muž a syn jsou rozběhnuti za chimérami, do širého světa (*Matka*). Jako dárkyně dítěte a lásky (báseň *Suspiria*) nezasažená vše zpochybňujícím racionalismem znamená žena nejen princip uchování, ale i perspektivu obnoveného lidství. Verš těchto básní je přerývaný a plný zámlk, přičemž výsledkem je spíš něžné zajíkání než drsnost. I zde směřuje Závada k pevným aforistickým formulacím, ty však vycházejí často z denní intimní zkušenosti a z předpodstatnění hororové mluvy („Proč jen třisečky z prstů / jsem vám vydírala? / Trn chiméry z vás vytrhnout“).

V 3. oddílu je několik alegorií poezie, schopné náznakem odkazovat k tajemstvím žití a plnit lidsky posilující a tvořivé poslání; *Píseň kameníka* předznamenává už následující sbírku velké přestavby lidského nitra *Povstání z mrtvých* (1946). — 4. oddíl kromě básní dramaticky vyslovujících postavení duše v počínající válečné katastrofě (mezi nimi *Pokoušení na poušti* je bolestnou apostrofou vlasti

po mnichovském okleštění) se vrací i k chmurnému zobrazení odlidštěného velkoměsta s příznačným motivem zatracení; oproti obdobným básním SIREŇY staví však nyní Závada své verše na příznačných, lakonicky pojmenovaných předmětných detailech a proti lhostejnosti otevřeně klade morální požadavek vzájemného porozumění a lásky prostých lidí (*Slepá ulice*). Apelatívní, k činnostnosti vyzývající otazník připisuje básník i k představě příštích životních forem, k nimž lidstvo směřuje nechávajíc za sebou ztracený ráj i peklo minulosti. — 5. oddíl soustřeďuje několik básní s tematikou smrti jako podněcovatelky vášnivého přilnutí k životu. Báseň *Anděl posledního soudu* byla vyložena jako jinotaj situace kultury v okupované zemi, kde „slovo“ svobody nemůže být vysloveno, ale vtěluje se do příštích společenských převratů. — Rozsáhlá *Meditace* zařazená jako samostatný 6. oddíl pokračuje v myšlenkovém úsilí reflexivních veršů předchozího oddílu; je to zamyšlení nad kladnou úlohou bolesti v lidském životě.

V české poezii z konce meziválečné republiky a počátku okupace zaujímá Zavadova Hradní věž osobité postavení. Na rozdíl od ostatních autorů dochází u Závady ke zcela nevýrazným tematickým a žánrovým posunům. Jednotlivá témata předchozí Zavadovy tvorby však získávají nové osvětlení. Dramatická problematika lidské duše a země je nyní traktována tak, že verše dostávají povahu výzvy a posily. Metafory, a vůbec způsob, jakým jsou předkládána nadčasová témata (vyhnání z ráje, země, matka, láska, bolest) získávají oporu v kolektivně sdílených a tradicí posvěcených představách. Také obecně aforistické formulace, které shrnují smysl jednotlivých básní, mají nejednou podobu obecně srozumitelných výroků lidové moudrosti („Je život bez lásky jak země bez nebe“).

V Hradní věži se dovršuje, co začalo už v předchozí CESTĚ PĚŠKY: problematika lidské existence i její tragiky se nerozehrává jen na scéně palčivé osobní zainteresovanosti individua; Závada ji začleňuje do rámce zkušenosti přirozeného života, na kterém se všichni podílíme; tak její intenzivní pocíťování, subjektivní vybičovaná starost o duši, nevede k vylučnosti a osamocení, ale naopak podněcuje soudržnost s druhými. V ovzduší mravní tvořivosti kolektivu i bolest, zoufalství a smrt dostávají pozitivní poslání ve společném úsilí o zrod příštích útvarů životních.

Okupační poměry omezily šíři kritického ohlasu sbírky i možnosti její interpretace; přesto ještě mohli J. Hora a A. M. Píša přijít se svým výkladem a kladným hodnocením. Široké vrstvy čtenářů poezie za okupace spontánně pochopily posilující poslání knihy, která byla znovu vydávána i v době poválečné. *mě*